Ανοικτή Πρόσβαση

Η ανοικτή πρόσβαση ορίζεται ως «η ελεύθερη, άμεση, διαρκής και απαλλαγμένη από τέλη και τους περισσότερους περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων διαδικτυακή πρόσβαση σε ψηφιακό ακαδημαϊκό και επιστημονικό περιεχόμενο» (Suber 2004). Οι αναγνώστες μπορούν να χρησιμοποιούν ελεύθερα το διατιθέμενο υλικό για ερευνητικούς, εκπαιδευτικούς και άλλους σκοπούς. Πρωταρχικός σκοπός της είναι η διευκόλυνση της ανταλλαγής επιστημονικών πληροφοριών.

Από τη στιγμή που άρχισε να κυκλοφορεί σαν ιδέα η ανοικτή πρόσβαση, χρειάστηκε να γίνουν αρκετές διακηρύξεις ούτως ώστε να επιταχυνθεί η πρόοδος στη διεθνή προσπάθεια για την ελεύθερη διάθεση των ερευνητικών άρθρων στο διαδίκτυο. Μια από τις πιο γνωστές είναι η *Διακήρυξη της Πρωτοβουλίας της Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης* (Φεβρουάριος, 2002). Στη διακήρυξη αυτή διατυπώθηκε για πρώτη φορά δυο στρατηγικές με τις οποίες μπορεί να επιτευχθεί η ανοικτή πρόσβαση. Η μια από αυτές είναι η στρατηγική του να αυτοαρχειοθετούν (self-archiving) οι επιστήμονες από μόνοι τους τις εργασίες τους με τα κατάλληλα εργαλεία. Συνολικά έχουν γίνει πέντε διακηρύξεις για την ανοικτή πρόσβαση. Κοινός παρονομαστής και στις πέντε διακηρύξεις αποτελεί η ιδέα και απαίτηση της ελεύθερης πρόσβασης στην επιστημονική παραγωγή μέσω του διαδικτύου.

Το κίνημα της ανοικτής πρόσβασης διαμορφώθηκε από μια σειρά διεθνών πρωτοβουλιών και διακηρύξεων:

- Budapest Open Access Initiative (2002)
- Bethesda Statement on Open Access Publishing (2003)
- Berlin Declaration on Open Access to knowledge in the Sciences and Humanities (2003)
- Brisbane Declaration on Open Access (September 2008)
- Alhambra Declaration on Open Access (2010)

Μορφές Ανοικτής Πρόσβασης

1. Αυτοαρχειοθέτηση «Πράσινος Δρόμος»

Μέσω αυτής της διαδικασίας, οι ίδιοι οι συγγραφείς υποβάλουν άρθρα τύπου preprints (άρθρα που δεν έχουν υποστεί ακόμη διαδικασία αξιολόγησης απο κριτές) & postprints (άρθρα που έχουν περάσει από τη διαδικασία αξιολόγησης και έχουν κριθεί κατάλληλα προς δημοσίευση) και άλλο ψηφιακό επιστημονικό υλικό όπως πρακτικά συνεδρίων, μονογραφίες, διδακτορικές διατριβές, κλπ

- σε βάσεις βιβλιογραφικών δεδομένων
- σε θεματικές ψηφιακές συλλογές
- σε θεσμικά αποθετήρια
- στον προσωπικό τους διαδικτυακό τόπο

2. Ηλεκτρονικά περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης «Χρυσός Δρόμος»

Πρόκειται για ηλεκτρονικά περιοδικά ελεύθερα προσβάσιμα από όλους χωρίς χρέωση, στα οποία δημοσιεύονται ακαδημαϊκά και ερευνητικά άρθρα που έχουν υποστεί αξιολόγηση από κριτές. Τα περιοδικά αυτά εκδίδονται είτε από τους παραδοσιακούς εκδοτικούς οργανισμούς, είτε από τους αποκλειστικούς εκδότες Ανοικτής Πρόσβασης, είτε από νέες μορφές εκδοτικών σχημάτων.

The SPARC Author Addendum

Το author addendum είναι μια νομική συμφωνία μεταξύ του εκδότη και του συγγραφέα. Πρόκειται για μια ελεύθερη πηγή που δημιουργήθηκε από τον **SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition)*** σε συνεργασία με τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς Creative Commons και Science Commons. Σύμφωνα με αυτήν οι ερευνητές και οι συγγραφείς παρακινούνται να παραχωρήσουν τα πνευματικά δικαιώματα του έργου τους στον εκδότη, ενώ ταυτόχρονα διατηρούν δικαιώματα χρήσης σε αυτό.

Σύμφωνα με την παραδοσιακή μέθοδο έκδοσης (Copyright Transfer Agreement) όλα τα δικαιώματα του έργου μεταφέρονται κατευθείαν στον εκδότη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, ο δημιουργός να μην μπορεί να χρησιμοποιήσει μέρος του έργου του με οποιοδήποτε τρόπο, δεν έχει δικαίωμα να το διανείμει, αναπαράγει ή δημοσιεύσει στην ιστοσελίδα του ή σε κάποιο ηλεκτρονικό καταθετήριο.

Λαμβάνοντας υπόψη τα πιο πάνω οι συγγραφείς ενθαρρύνονται όπως υπογράφουν τη συμφωνία SPARC Author Addendum ως μέσο υποστήριξης του εαυτού τους απέναντι στους εκδότες, διαφοροποιώντας έτσι το επιστημονικό σύστημα επικοινωνίας.

Πηγές:

1. http://www.creativecommons.org
2. http://science.creativecommons.org
3. http://www.openaccess.gr

*

Αφορά ένωση πανεπιστημίων, ερευνητικών βιβλιοθηκών και οργανισμών που δημιουργήθηκε σαν απάντηση στη δυσλειτουργία της αγοράς στα θέματα της ακαδημαϊκής επικοινωνίας. Πρόκειται για δυσλειτουργίες που είχαν μειώσει τη διάχυση του ακαδημαϊκού περιεχομένου και είχε δυσκολέψει την επικοινωνία των βιβλιοθηκών. Η ένωση SPARC χρησιμεύει ως μοχλός δράσης και βοήθειας για τη δημιουργία συστημάτων που βοηθούν στη διάχυση του περιεχομένου στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον καλύπτοντας ταυτόχρονα της ανάγκες και απαιτήσεις της επιστημονικής και ακαδημαϊκής κοινότητας.

http://www.arl.org/sparc/

Τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου για την Ανοικτή Πρόσβαση

Η βιβλιοθήκη θέλοντας να εκτιμήσει το βαθμό εξοικείωσης της ακαδημαϊκής κοινότητας του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου με το περιβάλλον της ανοικτής πρόσβασης διεξήγαγε έρευνα μέσω ερωτηματολογίου.

Διάρκεια- Συμμετοχή
Το ερωτηματολόγιο είχε διάρκεια 2 εβδομάδες και στάληκε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου σε όλο το ακαδημαϊκό προσωπικό και τους υποψήφιους διδάκτορες. Το ποσοστό συμμετοχής ανήλθε στο 36.56% του συνόλου της ακαδημαϊκής κοινότητας.

Αποτελέσματα
Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρείται ότι ένα ποσοστό της τάξης του 62% γνωρίζει τι είναι ανοικτή πρόσβαση, κάτι το οποίο είναι πολύ θετικό. Από αυτό το ποσοστό το 85% γνωρίζει ότι υπάρχουν περιοδικά ανοικτής πρόσβασης στον κλάδο του. Επίσης, από αυτούς που γνωρίζουν τι είναι ανοικτή πρόσβαση, το 30% χρησιμοποιεί συχνά άρθρα ανοικτής πρόσβασης για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Γνωρίζετε τι είναι η Ανοικτή Πρόσβαση;

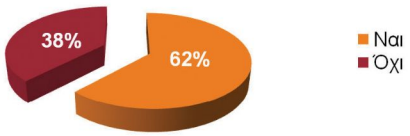

Γράφημα 1: Ανοικτή Πρόσβαση

Η ακαδημαϊκή κοινότητα δεν γνωρίζει τι είναι το ΚΤΙΣΙΣ

Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι ένα μεγάλο ποσοστό (74%) απάντησαν ότι δεν καταθέτουν τις δημοσιεύσεις τους στο ΚΤΙΣΙΣ. Αναλύοντας το ερωτηματολόγιο διαπιστώθηκε ότι ο κύριος λόγος που δεν τις καταθέτουν είναι επειδή δεν γνωρίζουν το ΚΤΙΣΙΣ.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα (**Γράφημα 2**) παρατηρούμε ότι ο πιο σημαντικός παράγοντας για τους ακαδημαϊκούς κατά τη δημοσίευση ενός άρθρου είναι ο impact factor (IF, δηλαδή ο δείκτης αξιολόγησης ενός περιοδικού). Ο IF έχει καθιερωθεί ως ένα έγκυρο μέτρο βιβλιομετρκής αξιολόγησης των περιοδικών.

Παρόλα αυτά ένα ποσοστό 50% επιθυμεί ανοικτή πρόσβαση για όλους. Άρα ένα πολύ σημαντικό βήμα στην εξέλιξη τον περιοδικών ανοικτής πρόσβασης θα είναι η αύξηση του IF ώστε να αποτελέσει το κίνητρο δημοσίευσης στα περιοδικά αυτά.

Πόσο σημαντικούς θεωρείτε τους παρακάτω παράγοντες κατά τη δημοσίευση ενός άρθρου;

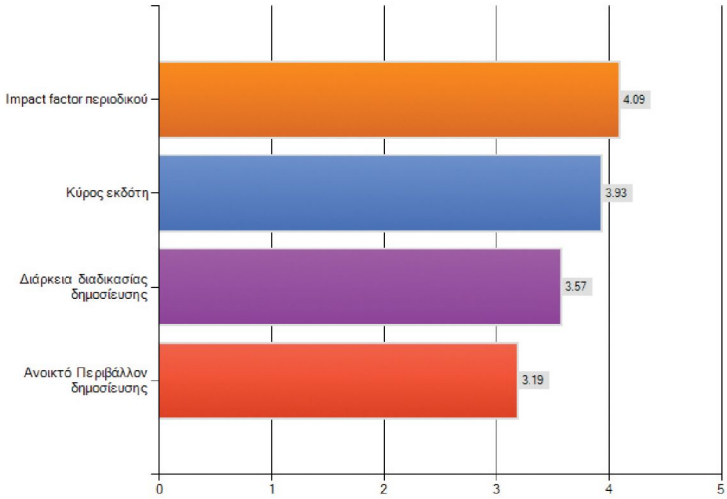

Γράφημα 2: Σημαντικοί παράγοντες κατά τη δημοσίευση ενός άρθρου

Ένα μεγάλο ποσοστό της τάξης του 88% δεν διαπραγματεύεται τους όρους δημοσίευσης με τους εκδότες (**Πίνακας 2**). Ωστόσο συμφωνούν ότι το Πανεπιστήμιο πρέπει να αναπτύξει μια πολιτική η οποία να κατοχυρώνει και να διασφαλίζει τα πνευματικά δικαιώματα του συγγραφέα και του Πανεπιστημίου.

Διαπραγματεύεστε τους όρους δημοσίευσης με τους εμπορικούς εκδότες;	
Όχι	88%
Ναι	13%

Πίνακας 1: Διαπραγμάτευση με τους εμπορικούς εκδότες

Συμφωνείτε με την ανάπτυξη πολιτικής δημοσίευσης από το Πανεπιστήμιο;	
Ναι	89%
Όχι	11%

Πίνακας 2: Πολιτική δημοσίευσης από το Πανεπιστήμιο

Μελλοντικές ενέργειες

Μέσα από την έρευνα είναι φανερό ότι ένα μεγάλο ποσοστό της ακαδημαϊκής κοινότητας γνωρίζει το μοντέλο της ανοικτής πρόσβασης, το εμπιστεύεται και το χρησιμοποιεί στις επιστημονικές δημοσιεύσεις και στην έρευνα.

Η Βιβλιοθήκη του ΤΕΠΑΚ μέσα από τη συμμετοχή της σε διεθνή προγράμματα και πρωτοβουλίες έχει σαν στόχο να προωθήσει την ανοικτή πρόσβαση στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Επίσης, η Βιβλιοθήκη θα προχωρήσει άμεσα στη δημιουργία Πολιτικής δημοσιεύσεων σύμφωνα με το SPARC Author Addendum.